

KÖKÉNY FERENC

**ÁGYÚVAL A KASTÉLY ELLEN – ELLENFORRADALMI
KÍSÉRLET HATVANBAN**

Jelen tanulmány az 1918. november elejétől a következő év május elejéig tartó időszakot tárgyalja egy mára már elfeledett géppuskás tanfolyam történetén keresztül. Az iglói géppuskás tanfolyam legénységi és tiszti állománya jellemzően a kassai katonai honvédkerülethez tartozó vármegyéből származott. 1918 novemberétől év végéig, a Monarchia haderejének felbomlását „túlélve”, az iglói géppuskások karhatalmi egységként a Felvidék északkeleti területén helyenként fontos szerepet tölthettek be. Az év végén történő elvezénylésüket követően – továbbra is fegyelmezett alakulatként – tevékeny szerepet játszottak az ország északkeleti régiójában, egészen az 1919. május első napjaiban történt feloszlásukig. A salgótarjáni zavargások leverésében és a balassagyarmati „csehkiverésben” döntő részük volt. Kisebb egységük állomásozott Csonnál határőrizeti feladatot ellátva, és Miskolcon is, ahová a helyi direktórium hívta őket a közrend visszaállítása céljából. A néhai géppuskás alakulat törzse és az állomány nagy része Hatvanban állomásozott, a hatvani ellenforradalmi kísérletet követő feloszlásukig.

A tanulmányban szereplő eseményeket az alakulat történetén keresztül szemlélve régiótörténeti szempontból fontosnak tartom, kiegészítheti meglévő ismereteinket. A rendelkezésre álló források meglehetősen gyér volta miatt többek között Padányi Viktor könyve nyújt támpontot az iglóiak története kapcsán.¹ Annak ellenére, hogy a szerző történész volt, sajnos nem tanulmányban, hivatkozásokkal dolgozta fel az alakulat 1918 novemberétől 1919 májusáig tartó időszakát. Hirdetéseket adott fel, keresvén azokat a honvédeket, tiszteket, akik a szóban forgó időszakban az iglói géppuskás tanfolyam állományához tartoztak.² Könyvét a velük készített interjúk alapján írta meg. Mint minden visszaemlékezésekből írt munka, óhatatlanul tartalmaz szubjektív elemeket a szerző saját véleményének kíséretével. Ettől eltekintve segítséget nyújtott abban, hogy végig lehessen követni az iglóiak útját az alakulat állomáshelyei, egy-egy fontos eseményben történő részvételük kapcsán. A két világháború közötti sajtóból tallózva csak egy-egy napilapban, illetve havilapban találni utalást róluk, mint például a Miskolcon megjelenő *Reggeli Hírlap* 1919. április 25-i számában.³ A *Miskolczi Napló* 1922. augusztus 11-i számában pedig az egyik volt iglói tiszt vitézi avatásáról írnak.⁴ A Lenin-fiúk Hatvanban elkövetett

1 Padányi Viktor: Összeomlás (1918–19). Az iglói géppuskások regénye. Szeged 1942.

2 Újság, 1940. október 26.

3 Reggeli Hírlap, 1919. április 25.

4 Miskolczi Napló, 1922. augusztus 11.

gyilkosságairól, az elkövetőkről, büntetésükről a *Pesti Napló*, a *Pesti Hírlap* és a *Magyar Detektív* tudósított.⁵ A megtorlással kapcsolatban az időszak kutatói által is ismert dr. Váry Albert összefoglaló munkájában is lehet pontos adatokat találni.⁶ Az utóbbi évtizedekben megjelenő összefoglaló munkák, feldolgozások, évkönyvekben publikált tanulmányok, cikkek, a géppuskás alakulatok felállítására, a felvidéki impériumváltásra, a salgótarjáni és balassagyarmati történések, valamint a hatvani ellenforradalmi kísérlet tárgyalásai is fontos támpontokat nyújtottak a feldolgozás során.⁷ Ide sorolandóak még a Hatvani Lajos Múzeum gyűjteményében található interjúk, amelyeket több évtizeddel később készítettek hatvani illetőségű szemtanúkkal.⁸

A Déri Múzeum évkönyvében szereplő, Fogarassy László által írt tanulmányban a néhai iglóiak Nemzeti Hadseregben történő szolgálatáról találni fontos információt.⁹

Az 1918 utolsó hónapjaitól 1919 augusztusáig tartó – forradalmi és ellenforradalmi kísérletekkel zsúfolt – időszak igen eseménydús volt. A magyar történelem rendkívül fordulatos, és nemritkán máig is indulatokat generáló periódusa volt ez, így továbbra is érdeklődésre ösztönözheti a korrallalkozó kutatókat. Az iglói géppuskások történetének további feldolgozása régiótörténeti szempontból érdekes színfoltja lehet a téma iránt érdeklődők kutatásainak. Az alakulattal kapcsolatos bővebb ismereteken kívül az említett városokban történt események is sokak figyelmét felkelthetik. Szükségesnek tartom a Hadtörténeti Intézet Levéltárában, adattárában való kutatást, illetve az iglóiak miskolci szereplésével kapcsolatos direktórium iratanyag tanulmányozását. Ez utóbbi esetben a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárában a Tanácsköztársaság helyi szerveinek iratanyaga tartalmazhat információkat.

5 *Pesti Napló*, 1920. augusztus 1.; *Pesti Hírlap*, 1936. július 8.; *Magyar Detektív*, 1928. szeptember 1.

6 *Dr. Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon*. Vác 1922.

7 *Suba János: Karhatalom szervezése a Magyar Királyi Honvédségben 1918-ban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis) 12.* (2012) 129–134.; *Popély Gyula: Felvidék 1914–1920*. Bp. 2010.; *Barthó Zsuzsanna – Tyekvicska Árpád: Civitas fortissima. A balassagyarmati „csehkiverés” korának forrásai és irodalma*. Nagy Iván Könyvek 10. Balassagyarmat 2000. 175–176.; *Németi Gábor: A hatvani ellenforradalom 1919 májusában*. Hevesi Szemle 8. (1980) 1. sz. 40–45. A salgótarjáni történésekkel kapcsolatban lásd *Sebestyén Kálmán: Salgótarjáni január*. https://mnl.gov.hu/mnl/nml/salgotarjani_január (Letöltés ideje: 2019. december 19.)

8 Integrált Könyvtár és Muzeális Gyűjtemény (Hatvani Lajos Múzeum) Történeti Tárgyi és Dokumentumtára (HLM)

9 *Fogarassy László: A Horthy-hadsereg bevonulása a Tiszántúlra*. A debreceni Déri Múzeum Évkönyve. 1973. 221–241.

Karhatalmi szerepvállalás a kelet-felvidéki vármegyékben

Az őszirózsás forradalmat követően a Károlyi-kabinet politikája – ami a hadsereget és a külügyeket illeti – a pacifizmuson alapult. Bízva a győztes antanthatalmak jóindulatában, tárgyalási alapot kívánt teremteni. Fontosnak tartották a hazatartó katonák leszerelését, mert tartottak attól, hogy az új berendezkedés ellen fordulhatnak. A hivatásos állomány nagy részének szolgálaton kívül helyezése, és a katonatömegek lefegyverzése szomorú következményekkel járt. A hagyományosan bevett eljárások helyett bizalmi rendszert építettek ki, amely szinte aláásta a megszokott alá- és fölérendeltségen alapuló működést. Rendszeres lett a parancsok elszabotálása, a rend és a fegyelem fellazulása. A katonaság, a katonalázadások, éhséglázadások, fosztogatások leverésére, a rend fenntartására a helyi polgárőrségek mellett alkalmasak voltak a helyi szinten alakuló nemzetőrségek is.¹⁰ Amikor az etnikai határokon túlléptek az antant által patronált régi-új államok csapatai, egy-egy megmaradó vagy frissen szerveződő alakulaton kívül nem volt példa a fegyveres szembenállásra. A kormány pedig csak futott az események után. Vagy nem, vagy későn reagáltak a vármegyékből bejövő hírekre, miszerint olyan területfoglalások történtek az egyezmények felrúgásával, amelyekre az adandó válasz normális esetben a fegyveres szembenállás, az önvédelmi harc. A késői, illetve sokszor ellentmondó utasítások folytán a megszállás előtti területek helységeinek vezetése többnyire képtelen volt önerőből biztosítani a közbiztonságot. A közigazgatás felbomlóban volt, a honvédség még ép alakulatai többnyire hátrálásra kaptak utasítást. A már említett ellenállásnak vagy a közrend biztosításának felelősségét a kassai honvéd katonai kerületben, majd azon kívül is az Iglón működő géppuskás tanfolyam vállalta fel. A háború alatt a géppuska volt az egyik olyan fegyver, amelynek hatékonyságát felismerve a szembenálló felek egyre sűrűbben alkalmazták, és kezelésüket megbízható, fronttapasztalatokkal rendelkező legénységekre és altisztekre bízta.

Az 1907/12 M. Schwarzlose géppuska az Osztrák–Magyar Monarchia haderejének általános géppuskája lett, mivel a gyalogságon és lovasságon kívül már a haditengerészetnél és a légierőnél is rendszeresítették. A magyar honvédek által „Schwarzjósának” hívott sorozatlövő fegyvereket több gyárban is készítették, az örökös tartományok mellett Magyarországon is.

Minden zászlóalj kapott egy géppuskás szakaszt, amelyet leggyakrabban a negyedik századba osztottak be. A rajokra tagozódó géppuskás szakaszokat négy vagy több géppuskával fegyverezték fel.

A katonai kerületeknek volt egy géppuskás tanfolyama, ahová a fronttapasztalatokkal rendelkező, megbízható legénységet, altiszteket és tiszteket küldték. A háború utolsó szakaszában karhatalmi századokat alakítottak, és a géppuskás tanfolyamok is részesültek ebből a képzésből. A keretet tapasztalt és megbízható alakulatokból töltötték fel. Arra különösen figyeltek, hogy orosz

10 A háború vége felé kialakult „hátszói helyzet” jelentős gazdasági és társadalmi problémát látott, illetve régóta szőnyeg alá söpört kérdések kerültek felszínre. Megoldatlanságuk miatt a feszültség különböző formákban nyilvánult meg.

hadifogságból hazatérők ne legyenek benne, és elsősorban német, osztrák és magyar legénysége legyen ezeknek az alakulatoknak. Katonai kerületenként más-más felállásban alakították ki a karhatalmi alakulatokat. Minden géppuskás tanfolyamon kellett külön képezni állományt az ilyen feladatok ellátására. A szegedi géppuskás tanfolyamból 4 gyalogos század és 2 géppuskás szakasz, Iglóról 4 gyalogos század és 4 géppuskás szakasz került ki.¹¹

A 9., 10., 11., és a 16. honvéd gyalogezerdekből álló kassai honvéd katonai kerület géppuskás tanfolyama Iglón volt elhelyezve. Létszáma mintegy száz tiszt, illetve altiszt és változó létszámmal 1600–1800 főnyi legénység. A tanfolyam parancsnoka Mamusich István honvéd százados volt.

Az 1918 elejétől Iglón működő géppuskás tanfolyam számára a Monarchia összeomlását követő események adtak lehetőséget a tanultak gyakorlatban történő hasznosítására.

Eperjes városában 1918. november elsején a 67-es közös ezred pótzászlóalja – többnyire szlovák nemzetiségű katonák csoportja – fellázadt. Csatlakoztak hozzájuk felelőtlen elemek a környékbeli falvakból. Elsősorban a tehetősebb polgároknak az üzleteire, házaira támadtak. Két század iglói honvéd lett a karhatalmi feladat elvégzésére utasítva. Három nap alatt rendet tettek.¹²

Az elkövetkezendő hetekben a helyi nemzetőrséggel, polgárőrséggel együttműködve az iglói géppuskás tanfolyam állománya tartotta fenn a rendet, Szepes, Liptó, Abaúj, Hont vármegyékben. Mind több támadás érte a Zsolna–Kassa közötti vasútvonalat is, amelyet az iglóiak a vasútőrséggel együtt felügyeltek.

Megfigyelhető volt, hogy ezek a lázadások, fosztogatások Felvidéken és Erdélyben is elsősorban etnikai jellegűek voltak és elsősorban a módosabb zsidó, illetve a német és a magyar lakosság, kereskedők, tisztviselők, értelmiség ellen irányultak.¹³

11 1918. május 31-én Bécsben a vezérkar illetékes vezetői értekezletet tartottak, amelynek egyik napirendi pontja az állandó karhatalmi zászlóalj létrehozása volt, abból a célból, hogy a hátszágban lévő tábori hadosztályok a frontra kerüljenek, és helyüket karhatalmi alakulatok foglalják el. A lakosság részéről nőtt az elégedetlenkedők száma, illetve egyre nehezebb volt a katonák féken tartása. Erre született az a megoldás, hogy karhatalmi képzéseket vezessenek be a katonai kerületekben a már működő tanfolyamok keretében. A honvéd kerületi parancsnokság feladata volt többek között a katonai rend és fegyelem, a vagyon- és közbiztonság fenntartása, a nemzet- és államellenes tevékenység megakadályozása. *Subaj.*: Karhatalom szervezése i. m. 129.

12 A Padányi könyvében leírtak szerint az eperjesi 67-esek lázadása nemzetiségi irányultságú volt szokolista altisztek vezetésével. Jelentős részt képviseltek azon elemek, akik a közeli szlovák falvakból érkeztek, és ott a helyi csöcseléknek számítottak. A fosztogatások célpontjai tehetősebb zsidó, német és magyar polgárok voltak. *Padányi V.*: Összeomlás i. m. 14–16.

13 Míg a nemzetiségi területeken etnikai jelleget öltöttek a zavargások, a magyar területeken történő zendülések nyilvánvalóan a magyar polgárok vagyonában tettek kárt, illetve a célpontok a korábbi közigazgatást képviselő tisztviselők családjai voltak. A garázdaságok kapcsán az antiszemita irányultság szerte az országban jellemzőnek mondható, mivel a sokat nélkülözött rétegek a tehetősebb zsidókat tartották felelősnek az életszínvonaluk romlásáért.

A november elejétől meginduló cseh megszállás kapcsán érdemes megjegyezni, hogy az akkor még a hónap első felében a Felvidék északnyugati részére bevonuló cseh csapatok harci értéke csekély volt, az összetételük pedig vegyes. Csendőrök, feltüzelt lelkes civilek és a néhai közös ezredek katonáit találjuk soraiban. A helyi lakosságban, köztük a szlovákokban is rossz benyomást keltek, fosztogattak, raboltak és erőszakoskodtak.¹⁴

A Felvidék helyzete akkor vált reménytelenné, amikor a hadifogságból hazatért, jól szervezett cseh légiók, antant-, olasz, francia tisztek irányítása alatt elkezdték a nekik szánt területek megszállását. December 4-én a szlovák politikusok a Vyx-jegyzékre való hivatkozással bejelentették Felvidék megszállását.¹⁵ A magyar kormány kiáltványban hívta fel figyelmet, hogy a lakosság tűrje a cseh csapatok bevonulását, minden ellenállás csak a magyarság helyzetét rontaná.¹⁶ A cseh légiókat a közrend fenntartása miatt a városok vezetése, a helyi nemzeti tanácsok tagjai rendfenntartó erőnek tekintették. December 27-én az iglóiak egyik szakasza Margitfalvánál próbált egy fontos vasúti csomópontot védeni az állomásórság és a kassai helyőrségből odairányított, gyakorlatilag a szétzülés határára sodródó századdal, akik megérkezésük után megtagadták a sínek felszedése kapcsán született parancsot. A cseh legionáriusokat egy páncélvonat támogatta. A géppuskás szakasz a támadó gyalogság ellen még fel tudta venni a harcot, de a páncélvonattal nem bírta. A kassaiak az ütközet elején visszavonultak cserbenhagyva Kvaszinger Zoltán hadnagy géppuskás szakaszát. Egy odarendelt tüzérüteg már részt sem vett a harcban, mivel a szomszéd faluban mulatozó tiszteket az éjszaka a legionáriusok elfogták. Az egyedül ellenálló géppuskás szakaszt pedig bekerítették, és foglyul ejtették.¹⁷ Mindezzel szabaddá vált az út Kassa és Ungvár irányába.¹⁸

A margitfalvai összecsapással egy időben a géppuskás tanfolyam törzséhez parancs érkezett, az új székhely Eger lett. Ennek tudatában az iglói géppuskások kénytelenek voltak az utóbbi hetekben vállalt karhatalmi szerepüket feladni.

14 „*Ez egy minden fegyelemnek híjával lévő csőcselék volt és az egész környéken olyan rossz benyomást keltett, hogy a lakosság határozottan csehellenes hangulatúvá vált.*” Az előbbi kijelentés egy köztudottan cseh-szlovák érzelmű zsolnai orvos, Iván Halek jelentette bizalmasan Prágába. *Popély Gy.: Felvidék i. m. 180–181.*

15 Budapesten folytak ugyan a tárgyalások szlovák–magyar kompromisszumos meg egyezés reményével, de Eduard Beneš párizsi egyeztetéseinek eredményeképpen olyan tartalmú táviratot küldött Prágába, mely feloldotta azt a problémát, miszerint a belgrádi konvenció határozatai nem vonatkoznak a Felvidékre. Prága akarata a felvidéki területek kapcsán zöld utat kapott az antant részéről. *Popély Gy.: Felvidék 1914–1920 i. m. 208–209.*

16 Uo. 211 o.

17 Kvaszinger Zoltán hadnagyot és géppuskásait később a balassagyarmati „csehkive-réskor” az iglóiak által elfogott cseh katonákkal kicserélték, így azok Hatvanba kerültek. *Padányi V.: Összeomlás i. m. 68.*

18 Uo. 30–32.

Salgótarjáni és balassagyarmati fegyveres beavatkozások

Eger helyett végül Hatvanban kaptak elhelyezést, ahová az újesztendő második napján érkeztek meg. A törzs, valamint a legénység egy része a Grassalkovich-kastélyban, a nagyobbik fele a kastéllyal szemben levő templom mögötti régi óvoda épületében szállásolt be.

Az iglói géppuskás tanfolyam állománya több vármegyéni területre kiterjedő, állandó készenlétben lévő karhatalmi feladatokat ellátva, két nehéz hónap alatt majdnem teljesen felmorzsolódott. Ami Hatvanba eljutott belőlük, a valamikor közel kétezres létszámú egységnek csupán töredéke volt. Húsz-huszonöt tiszt, közel kétszáz főnyi honvéd. A tanfolyam létszáma azonban még ennyi sem lett volna, ha állománya időközben nem gyarapodik más kötelékekből odasodródott tisztekkel és legénységgel.

Nemcsak a megszállás alatt lévő területeken kellett a rendre vigyázni, hanem a maradék Magyarországon is. Január elején Salgótarjában a bányászok fel lázadtak, a polgári lakosság menekült a fosztogatók és az erőszaktevők elől. A salgótarjáni zavargások körül nem egyedülálló módon sok az ellentmondás. A január 3-án és 4-én tartó zavargásnak az iglóiak vetettek véget.

A Szociáldemokrata Párt (SZDP) helyi titkára, Gádor Béla szerint a zavargást kiváltó okok között szerepel a munkanélküli katonák áldatlan helyzete is. A településen lézengő 600-800 leszerelt katona veszélyeztette a közbiztonságot. Az ígéretek ellenére sem a kormány, sem a társadalom nem segített nekik. A rongálás és fosztogatás célpontjai itt is elsősorban a zsidó közösség kocsmái, üzletei és lakásai voltak.

A salgótarjáni eseményekről alkotott véleménykülönbségek jól láttatták azt a jelenséget, amely az országban nem nevezhető egyedülállónak. Lényegében a kommunista és a szociáldemokrata vezetők ellentétéről volt szó. A kommunista propaganda egyenesen a szociáldemokrata Peyer Károlyt tette felelőssé, hogy az iglóiak rendrakása tömegmészárlássá fajult.

Tévhitnek bizonyult a „vérfürdő”, melynek forrása a Vörös Újság. Ez a lap ragasztotta Peyer Károly neve mellé a „salgótarjáni Haynau” jelzöt, és mintegy száz ember kivégzéséről ír. Szecsey Ernő főszolgabíró jelentésében 40, az Alkotmány című újság értesülése szerint 24, a Bányamunkás szerint 17 volt az áldozatok száma.¹⁹ Padányi 18 halott lázadóról ír, és sok sebesültről.²⁰

Január 8-án az iglói géppuskások századát felváltotta a székely különítmény egyik alakulata. Ekkorra a községben már rend volt, a bányákban folyt a termelés.

A hónap további része sem telt el eseménytelenül. A január 29-én a csehek által január 15-én megszállt Balassagyarmaton a Hatvanban állomásozó géppuskás tanfolyam 6 géppuskával és a hozzájuk tartozó legénységgel támogatta a város felszabadításáért harcoló katonákat és civileket, akik között polgárok, munkások, vasutasok és diákok egyaránt voltak.

19 Sebestyén K.: Salgótarjáni január i. m.

20 Padányi V.: Összeomlás i. m. 44.

A Nógrádvármegye című lap tudósítása a január 29-i eseményekről:

„Kétheti megszállás után, f. hó 29-én este véget ért városunkban a csehek uralma. Kedden este a lakosság még mit sem sejtett a másnap bekövetkező eseményekről, szerdán hajnalban azonban már gépfegyverek kattogására ébredtünk, és este fél hétkor a városháza erkélyéről büszkén lengett a háromszínű lobogó.

Szerdán hajnalban a 38-asok és a 16-osok nemzetőreinek egy különítménye Szügy felől támadást kezdett a honvédlaktanyában lévő csehek ellen. A laktanya előtt álló őrt sikerült is lefegyverezniük, be is törtek a laktanyába, azonban az emeletre feljutni nem tudtak, mert a csehek, akik úgy látszik, besúgás folytán értesültek a szándékolt támadásról, felkészülve várták a támadókat, és kézigránatokkal és géppuskákkal visszaverték őket az emeletről. Kénytelenek voltak visszavonulni és a vasúti töltéstől balra emelkedő magaslaton, valamint a zsidótemető mellett helyezkedtek el és tűz alatt tartották a laktanyát.

[...] Délután 2 óra tájban megérkeztek az iglói géppuskások hat géppuskával és alkonyatkor támadást indítottak a laktanya ellen. A támadás eredményét azonban a csehek nem várták be, telefon útján tárgyalásba bocsátkoztak a katonai parancsnokkal. Helyzetük reménytelenségét látva, hajlandók megadni magukat, de szabad elvonulást kérnek. Ezt az ajánlatot a katonai vezetés nem fogadta, feltétlen megadást követelt, amibe a csehek végül bele is egyeztek [...].”²¹

Az iglói különítmény segítségével sikerült az addig viszonylag jól védekező cseh katonaságot kiverni a városból. A Magyarnándorban állomásozó katonaság egy része korábban elfutott cserbenhagyva tisztjeit és a többi alakulatot. Őket az iglóiak fegyverezték le, majd a szorongatott helyzetben lévő vasutasok, helyi önkéntesek, diákok és a maradék magyar katona segítségére siettek, és másnap a cseh kiverésének hírével tértek vissza Hatvanba.

Az iglói géppuskás tanfolyam december harmincadika óta, miután a csehek Kassára történt bevonulása következtében a kassai honvédkerület feloszlott, nem tartozott semmilyen magasabb egységhez. Mamusich István százados kezdetben próbált utána járni, hogy milyen keretek között működhet tovább a tanfolyam, de azt kellett tapasztalnia, hogy senki nem akart tudomást venni és senki nem akart gondoskodni róluk. Vizsgált a későbbiekben mind a salgótarjáni, mind a balassagyarmati részvétel kapcsán tudtak arról, hogy Hatvanban állomásozik egy fegyelmezett, harctéri és karhatalmi tapasztalatokkal rendelkező jól kiképzett egység, amit iglói géppuskás tanfolyamnak neveznek. Hatvan község vezetői látván az országos közállapotokat, tisztában voltak azzal a lehetőséggel, amit egy állandó és megbízható helyőrség jelent, helyet és ellátást biztosítottak az alakulatnak, amely megfogvatkozva is, de folytatta a kiképzési programot.

A hadsereg sajátos helyzetének jellemzői közé tartozott, hogy egyes alakulatok, azon kívül, hogy nemegyszer megtagadták a tisztjeik által adott parancsot, és nem katonához méltó módon viselkedtek, még egymással is konfliktusba keveredtek. Így jártak Hatvanban az ott állomásozó iglóiak a 10-es

21 Bartha Zs. – Tyekvicska Á.: Civitas fortissima i. m. 175–176.

honvédezedbeliekkel. A közlés szerint a 10-esek és az iglóiak szabályos utcai harcot vívtak.²² Padányi könyvéből ez az esemény hiányzik.

Hogy az iglói géppuskás tanfolyam katonai fegyelem szempontjából és politikailag is érintetlen tudott maradni az általános züllés ellenére is, annak több oka volt.

Annak idején erre a különleges kiképzésre a kerülethez tartozó négy honvédegyalozred legénységének színe-javát válogatta ki a kassai parancsnokság. Ez a válogatott legénység természetesen bizonyult megbízhatóbbnak az átlagnál.

Ehhez a körülményhez járult aztán hozzá második oknak az a tény, hogy a tanfolyam nem volt része semmilyen magasabb katonai egységnek. Így a Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg intézményei, a politikai megbízott, a katonatanács és a bizalmirendszer nem épült be a mindennapokba.

A fegyelem megmaradásának harmadik, de talán legfontosabb biztosítója a tisztikar rátermettsége volt. Noha a tisztek létszáma is csökkent az idők folyamán, a legénység létszámához viszonyítva sok tiszttel rendelkezett a tanfolyam, mivel az aránylag kis harcászati egységeknek is tiszt volt a parancsnoka.

Szemben a miskolci direktóriummal

A salgótarjáni és a balassagyarmati eseményeket követően az iglóiakat legközelebb a Tanácsköztársaság idején érték kihívások. Egy kisebb alakulatnak Csapra kellett mennie határőrizeti feladatok ellátására, majd jött Miskolc.

Március 27-én a miskolci direktórium kérésére indult egy század Rajnay-Wechter Vilmos főhadnagy vezetésével karhatalmi feladat elvégzésére. Voltak a proletárhatalomnak olyan hívei, akik a meghirdetett szocializálást továbbgondolták, és fosztogatásba kezdtek.²³ A miskolci származású Rajnay-Wechter Vilmos főhadnagy egy századdal rövid idő alatt rendet tett. A Serház utcai laktanyában hónapok óta uralkodó fegyelmezetlenségnek is véget vetett. Április ötödikén a miskolci vörösőrség létrejöttével a direktórium felszólította Rajnay-Wechtert, hogy a különítményre tovább szükség nincs, távozzanak Miskolcra. A főhadnagy azt válaszolta a direktóriumnak, hogy csak felettes hatósága parancsára fog távozni. A rájuk tukmált politikai megbízottat pedig eltávolították. Három nap múlva a direktórium újra felszólította a távozásra Rajnay-Wechtert, azzal, hogy a laktanyára az újonnan felállított vörösőrségnek van szüksége. Az iglóiak megint azt válaszolták, hogy mutassa fel a direktórium a hatvani tanfolyam-parancsnokság rendeletét. A direktórium megkereste Hatvant, majd öt nap múlva, április 15-én, parancs érkezett Mamusich századostól, hogy amennyiben nincs szükség a jelenlétükre Miskolcon, vonuljanak be Hatvanba. Rajnay-Wechter Vilmos azonban azt jelentette Mamusichnak, hogy a különítmény jelenlétére szükség

²² Új Magyarország, 1944. május 4. 5.

²³ Padányi V.: Összeomlás i. m. 78.

van, így maradnak. Időközben a csapi különítmény is megérkezett Miskolcra a századhoz. A Miskolcon tartózkodó iglóiak az akkori hatalomnak hamar szemet szűrtak. A nemzeti színeket és hagyományos rangjelzéseket viselő, fegyelmezett, nyilvánvalóan nem rendszerbarát géppuskás tanfolyam tisztikara és legénysége a nemkívánatos elemek közé tartozott.²⁴

Ennek ellentmond a Reggeli Hírlap 1919. április 25-i cikke, amely felfokozott, díszes szóvirágokkal ecseteli azt a tényt, hogy az iglóiak milyen lelkesen fogadták Grosszmann Viktort, a megyei direktorium tagját, és biztosították őt az alakulat Tanácsköztársaság iránti hűségéről. A cikk írója érthető módon fontosnak tartotta ecsetelni, hogy mindezt külsőségben is demonstrálják. A legénység sapkáján vörös szalag díszelgett a következő felirattal: „Az iglói géppuskások Felsőmagyarországért és a proletárdiktaturáért.”

A cikk a következőkben idézetekkel magyarázta a nemzeti színű szalag jogsultságát. „A sapkájuk elején a forradalom vörös gombját fogják viselni, sapkájuk oldalán levő vörös szalagon pedig egy keskeny nemzetiszínű szegélyt annak az emlékeztetésére, hogy a megszálló csehek ezekért a színekért ártatlan gyermekeknek a vérért is ontották. Ezt a jelvényt a miskolczi direktoriummal történt megállapodás alapján fogják ebben a formájában viselni. Az iglói géppuskások eddigi magatartása és viselkedése biztos garanciát nyújt arra nézve is, hogy az iglói fiúk bármilyen adott helyzetben is hősiesen fogják megállni helyüket a tanácsköztársaság és a forradalom vívmányainak védelmében.”²⁵ Mindez igazolhatja azt a tényt, hogy a géppuskások a látogatásig nem viselték az új rendszer jelzéseit. A Padányinak beszámoló néhai iglói katonák a történekről nem beszéltek, ennél fogva nem volt szó a cikkben szereplő jelvények, szalagok használatáról. Csupán arról adtak tájékoztatást, hogy nemzetiszínű szalag volt a sapkájukon, rajta a felirat: „IGLÓI GÉPPUSKÁS”.²⁶

Németi Gábor, hatvani illetőségű gimnáziumi tanár egy cikkében utalt arra, hogy Víg Vilmos, a hatvani vörösőrök parancsnokával készített interjújában Víg elmondta, hogy a II. világháború után találkozott Miskolc 1919-es városparancsnokával, Reisinger Ferencsel. Tőle tudta meg, hogy az iglóiak az ő személyes engedélye alapján viselték abban az időben a nemzetiszínű szalagot.²⁷

A Padányi könyvében leírtak szerint az iglóiak ellenforradalmat szándékoztak csinálni a Miskolc–Füzesabony–Vámosgyörk–Hatvan vasútvonalon. Hozzájuk csatlakoztak volna még az egri néhai csendőrségtől leszereltek és a felfegyverzendő polgárság egy része. A direktorium intézkedéseket tett az egyre kellemetlenebbé váló iglóiak eltávolítására. Főleg miután a cseh előretörés következtében rendezetlenül visszavonuló részeg lövöldöző pesti 32-eseket az iglóiak lefegyverezték és úgy küldték tovább őket Budapest irányába.²⁸ Április 26-án

24 Uo. 84–85.

25 Reggeli Hírlap, 1919. április 25. 2.

26 Padányi V.: Összeomlás i. m. 83.

27 Németi G.: A hatvani ellenforradalom i. m. 40.

28 Padányi V.: Összeomlás i. m. 99.

érkezett a hír, hogy a Székely Hadosztály megszűnt, pedig a géppuskások rájuk is alapoztak a szervezkedésben.²⁹ A hónap végén véget ért az iglóiak korántsem eseménymentes kiküldetése.³⁰ Hatvanba menet még Vámosgyörkön fegyelmeztek meg demoralizált, vagonokat fosztogató vöröskatonákat.³¹

A hatvani ellenforradalmi kísérlettől a feloszlataáig

Hatvanban a főtéren a május 1. miatt bedeszkázott Őrszem szobron lógó vörös drapériát leszedte a Miskolcraól nemzetiszínű zászlók alatt bevonuló század. A városban elterjedt a cselekedet híre, és több házra is kitűzték a nemzetiszínű lobogókat.

Az általános helyzetről szólva, az akkor már a Tisza vonalához érkező román és a folyamatosan előrenyomuló cseh csapatok, a proletárdiktatúra belső válsága, az elégedetlenség növekedése miatt több helyen, így – csupán a közelben lévő nagyobb városokat említve – Egerben, Gyöngyösön és Szolnokon ellenforradalmi szervezkedés indult meg. Ezeknek a mozgalmaknak az akciórádiusa egyelőre még mindig nem érte el országos szintet, koordinálatlanok, szétszórtak voltak.

Liptai János, egy hatvani illetőségű vörösőr az iglóiak kapcsán a következőben idézettek szerint számolt be 1964-ben Németi Gábor gimnáziumi történelemtanárnak.

„Az iglói géppuskások már május elseje előtt is többször tanújelét adták annak, hogy nem lelkesednek a Tanácsköztársaságért, de nyíltan május elsején fejezték ki érzelmeiket, amikor az ünnepi menetben csak nemzeti zászlók alatt voltak hajlandók felvonulni. Megtagadták a vörös zászló vitelét, tüntetőén felvarrták a régi rangjelzéseket a tisztek, az altisztek, és a legénység sapkájára is visszahelyezték a régi sapkarózsát, amelyet még az 1918-as októberi forradalom idején leszaggattak a katonák.

Ezzel egy időben, az ellenforradalmi román imperialista hadsereg sikeres előrenyomulásának hírére, szervezkedni kezdett a hatvani polgárság is. Titkos

29 A miskolci ellenforradalmi szervezkedésről egyelőre Padányi Viktor könyvéből lehet tudni. A kérdés további kutatásra érdemes. Mivel a cseh haderő vészes közelségben járt, a rendszerrel nem szimpatizáló tisztekben felmerülhetett a hatalomátvétel gondolata. Április végére, amikor már Tokaj-Hegyalját is elfoglalták a csehek az akkori demoralizált vörösegyeségektől, a városban az iglóiakon és a maradék néhai 10-eseken kívül nem volt számottevő katonai erő, valamint a direktórium sem szándékozott bevárni az ellenséget. A nemrégiben szerveződő vörösőrség nagy valószínűséggel alkalmatlan volt bármi komoly ellenállásra.

30 Padányi Viktornak nyilatkozó szemtanúk regénybe illő történetet mondtak el a miskolci direktórium és az iglóiak viszályáról. A 32-esek lefegyverzése miatt Rajnay-Wechter főhadnagyot az utcán letartóztatták, és a kihallgatásra vitték. Maga Groszmann Viktor hallgatta ki. Az iglói század pedig a miskolci direktórium székháza előtt csőre töltött fegyverekkel sorakozott fel, és szabadították ki a főhadnagyukat. *Padányi V.: Összeomlás i. m. 107–108.*

31 Uo. 113.

*megbeszéléseket tartottak, ahol azt tervezték, mit kell tenni a munkáshatalom bukása után. Ezek az összejövetelek mindinkább nyíltak lettek.*³²

Kétségtelen, hogy az ellenforradalom lehetősége felmerült mind a géppuskás alakulat tisztikara, mind a helyi polgárság között.

A hatvani vörösörök nem szívelték a kastélybeli katonákat. Januártól, miután polgárörök, illetve nemzetörök szolgáltak az épületben, állandó súrlódások alakultak ki a vöröskatonákkal. Sok kisebb-nagyobb verekedésről tudni, amelyek során a vörösörök húzták a rövidebbet. A civódás még a helybeli sajtóorgánumban is folytatódott „verspárbajok” formájában, amelyeket a vörösörök és az iglóiak házi költője, Meskó Cyrill váltottak egymással.³³

A század lemálházása után a tanfolyam parancsnoka fogadta Rajnay-Wechter századost és a többi tisztet. Mamusich százados lehűtötte a kedélyeket, világossá vált, hogy csak Eger marad a reménység. A százados vörös karszalagok felvételére buzdított, és szükséges óvatosságra intett, mivel olyan hírek érkeztek a kastélyba, hogy Egerben győzött az ellenforradalom, és Pesten a bolsevik vezetők már csomagolnak. Padányinak a volt géppuskások elmondták, hogy május 3-án lefegyverezték a vörösörséget, és lefoglalták a hatvani direktórium tagjait, legalábbis, akik Hatvanban maradtak, mert a többi Pestre utazott. A vörös lobogókat leszedték, a főszolgabíró és a főjegyző átvette az ügyek intézését.³⁴

Németi Gábor, hatvani gimnáziumi tanár egy, 1919. október 16-án kiadott államrendőrségi jelentést idézett a május 3-i események kapcsán a Hevesi Szemlében írt cikkében. *„Május hó 2-án, az iglói géppuskások Miskolcon állomásozó százada – miután a hírek szerint a románok már Jászberényben vannak – Hatvanba vonult vissza. A bevonulás nemzeti zászlók alatt történt, a katonák pedig ugyanilyen szalagokkal voltak ellátva. Ennek láttára a hatvani polgárőrség (?) bevonta a vörös zászlókat. A hatvani direktórium félve az esetleg beérkező románoktól, felkérte a főszolgabírót, s a községi főjegyzőt, hogy vegye át az ügyek vezetését ismét a régi elöljáróság.”*³⁵

A parádés bevonulás, a nemzetiszínű lobogók kihelyezése és a néhai városi elöljárók, illetve a rendszert nem kedvelő polgárok szervezkedésének láttán a direktórium küldöttséget menesztett a fővárosba a vörösörség országos parancsnokságára. A küldöttek közül két tag kiléte ismert, Balogh István a hatvani forradalmi törvényszék elnöke, Kovács Mihály pedig a vádbiztosa volt. Az utóbbinak korábban már volt összetűzése az iglóiakkal.

32 HLM T.72.27.1.

33 Az akkori helyi újság a Hatvani Munkás volt, amelynek sajnos nincs egy példánya sem a város helytörténeti múzeumában. Meskó Cyrillnek, az iglói géppuskás tanfolyam „házi költőjének” 1919-ben megjelent Hatvanban a versesfüzete, amit parancsnokának, Mamusich István századosnak ajánlott. A füzet elején a város szociáldemokrata elvtársainak is üzent benne. HLM T. 2009.17.1. Meskó Cyrill: Hulló Levelek Hatvan 1919.

34 Padányi V.: Összeomlás i. m. 115.

35 Németi G.: A hatvani ellenforradalom i. m. 42.

Május 3-án napközben a kastélyban székelő tanfolyam törzséhez olyan hírek futottak be Budapestről, mely szerint a május 2-án tartott munkás- és katonatanács gyűlésén Kun Béla a várakozások ellenére nem mondott le, hanem szorgalmazta a proletárdiktatúra ellentámadását a megszálló cseh- és román csapatok ellen, valamint kiadta a parancsot az ellenforradalmi gócek felszámolására. A szolnoki ellenforradalmat Szamuely Tibor terrorlegényei pedig vérbe fojtották.³⁶ A Hatvanból érkező hírek hallatán a Vörös Őrség Országos Parancsnokságán Chlepkó Hantos Ede politikai biztos utasítására Cserny József parancsnok Hatvanba irányított harminc Lenin-fiút Bertók József vezetésével, valamint egy kispesti vasas vörösőr zászlóaljtal Jakab Rudolf parancsnoksága alatt küldtek vonaton. Ez utóbbi alakulat tüzéséggel és kellő számú géppuskával volt ellátva.

Május 4-én hajnalban, a Bertók József által vezetett Lenin-fiúk a hatvani Szent Adalbert templom mellől elkezdtek löni a kastélyt géppuskával és egy kiskaliberű ágyúval. Bertók azzal nem számolt, hogy a kastély mögötti óvodában van a tanfolyam állományának nagyobb része. Idővel mind a kastély, mint az óvoda felől erős géppuska tűzbe kerültek, majd a bekerített bőrkabátosok egy két oldalról indított roham láttán letették a fegyvert.³⁷

Azt viszont a terrorkülönítményesek meglepődve látták, hogy az iglóiakon vörös szalag volt. Még előző este Mamusich százados óvatosságból elrendelte, hogy mindenki tűzzön fel a sapkájára egy vörös szalagot. Így „vörösök” fogtak el vörösöket. A Lenin-fiúk három embert veszítettek.

Reggelre azonban Mamusich százados, az iglóiak parancsnoka, azoktól a vasutastisztektől, akikkel jó barátságban volt, megtudta, hogy Egerben és Szolnokon is levették az ellenforradalmat. Aszód felől pedig a kispesti vörösőrzászlóalj, a fegyvergyári őrséggel kiegészülve hamarosan beérkezik Hatvanba. Mamusich szerint egy tüzéséggel felszerelt dandárral kell szembenézniük. A hírek hallatán a százados rögtönzött tiszti gyűlésen az erőviszonyok ismeretében a megadás mellett döntött.³⁸

A százados tárgyalni kényszerült a Hatvan előtt állást foglaló vörös dandár parancsnokával, Jakab Rudolffal. Mamusichot lefegyverezték, és a dandár bevonult Hatvanba. A kastélyt körülvették, a foglyul ejtett bőrkabátosokat kiszabadították. A tiszteket néhányuk kivételével lefogták, és Budapestre, a Batthyányi-palotába szállították, amely az egyik rettegett kínzóhelynek számított. A bántalmazásokat, kínzásokat követően a Margit körúti fogdába vitték a tiszteket. Rajnay-Wechter Vilmos főhadnagynak maga Mamusich százados tanácsolta a szökést, mivel ő számított az ellenforradalmi akció szószólójának,

36 *Padányi V.*: Összeomlás (1918-19) i. m. 116.

37 A visszaemlékezések mind Németi Gábor által gyűjtött interjúk. A gyűjtések és a Padányinak elmondottak alapján nagyjából a leírtak szerint folyt le a harc május 4-én hajnalban. A Pestről érkező zászlóalj Padányi könyvében nem kispesti, hanem csepeli vasas dandár volt, tüzéséggel támogatva. Kétségtelen, hogy tüzerőben és létszámban is túlerőt jelentettek.

38 Uo. 126.

illetve a miskolci történések miatt volt mitől tartania. A tanfolyam legénységét az óvodába zárták. Három napig tartották fogva őket, majd az a döntés született, hogy mivel a legénységi állomány vétlen a hatvani történésekben, így azokat szét kell osztani az akkor újjászerveződő hadseregen belül. Csornai Géza iglói géppuskás, aki később hatvani lakos lett, visszaemlékezésében Szamuely Tibort emlegette, aki meglátogatta őket, és elnézést kért tőlük, mert tudta, hogy mindnyájan kényszerből lettek katonák.³⁹

A Lenin-fiúk közben elkezdtek a leszámolásokat. Hajdú Aladár negyvenéves vendéglőst a lakásában ölték meg, mert szerintük benne volt az ellenforradalmi szervezkedésben. Zachar Gyula először hasba lőtte, majd amikor az sebesülten próbált elmenekülni, még egyszer rálőtt. A gyilkos – elsősorban külföldi tartózkodása miatt – 17 éven keresztül elkerülte az igazságszolgáltatást. Amikor hazatért, 1936 tavaszán egy kisebb bűncselekmény kapcsán elfogták, és ekkor derült ki, hogy régóta keresték már gyilkosság miatt. Tettéért hat év fegyházat kapott.⁴⁰

Kobovits Bogdán vörösőrt szintén az otthonában végezték ki, előbb szuronyral megvakították, majd lelőtték. Németh József vörösőrt a vasútállomáson, mennyasszonya szeme láttára lőtték agyon. Az ok mindkét esetben a kötelességszegés volt, miszerint nem védték meg a direktóriumot. Németh gyilkosát, a szintén Lenin-fiú Krucker Józsefet később a proletárdiktatúra után fogták le a detektívek, a korábban elkövetett tetteiért, köztük Németh József megöléséért halálra ítélték.⁴¹ Mészáros József ötvennyolc éves cukorgyári munkás a lányáért aggódva hagyta el lakását. Eltévedt golyó oltotta ki életét, amikor a kastély előtt haladt el. Hüttl Vencel célzott lövéstől halt meg. A látottaktól ijedtében futni kezdett, bőrkabátosok menekülőnek hitték és megölték.⁴² Bertók Józsefet, a Lenin-fiúk Hatvanba küldött osztagának parancsnokát 14 évi fegyházban letöltendő büntetésre ítélték.⁴³

Közben a Lenin-fiúk az elterjedt gyakorlatnak megfelelően tűszokat szedtek. A régi elitnek, a korábbi politikai, gazdasági és társadalmi rend híveinek, a szocializálás miatt háborgó, vagy a földosztás elmaradása miatt elégedetlen szegényparasztság képviselőinek megfélemlítését a hatalom tűszok gyűjtésével tervezte biztosítani. Sok esetben viszont ezeknek a letartóztatásoknak az áldozatait is ellenforradalmi szervezkedéssel, vagy köztörvényes bűncselekmények végrehajtásával vádolták. Hatvanban 13 tűszot szedtek, köztük volt Csontos Alajos elemi iskolai igazgató, Gyulai Mihály cukorgyári tisztviselő, Hoffmann Mór könyvkereskedő, Knau Gábor polgári iskolai igazgató, Kovács Imre, Lakatos

39 Csornai Géza, volt iglói géppuskás, majd vöröskatona közlésén kívül nincs más információ arról, hogy a Tanácsköztársaság népbiztosa, a kommün terrorszervezetének vezetője ott járt volna Hatvanban. HLM T. 73.28.1.

40 Pesti Hírlap, 1936. július 8. 17.

41 Magyar Detektív, 1928. szeptember 1. 26–28.

42 A Lenin-fiúk hatvani áldozatairól és gyilkosaikról, azok büntetéseiről Váry Albert koronaügyész-helyettes kötetében lehet olvasni. *Dr. Váry A.: A vörös uralom* i. m. 58–59.

43 Pesti Napló, 1920. augusztus 1. 5.

Elemér hentesmester, Papp József hentesmester és Odray Celesztin prépost. A hatvani túszoikat néhány napi fogva tartás után elengedték.⁴⁴

Bertókék, mielőtt elmentek a Grassalkovich-kastélyból, a bútorzatot összetörték, és több mint 150 000 ezer korona értéket eltulajdonítottak. A Hatvani Takarékszövetkezet páncélszekrényéből a Radvánszky Aladár és Hammerschlag Viktor által letétbe helyezett ezüstöket vittek el. A cukorgyár birtokában lévő két személyautót és a gyár öttonnás teherautóját fegyverrel elrabolták. Kisebb csoportokban betörték a magánlakásokba is, és rengeteg értékes holmit raboltak össze.⁴⁵

A bőrkabátosok hatvani garázdálkodásának a nagy tömegekben érkező vöröskatonák vetettek véget. A Forradalmi Kormányzótanács május 5-én kiadta a Vörös Hadsereg újjászervezéséről szóló rendeletét. A parancsnokság a III. hadtest gyülekezőkörletét Hatvanban jelölte ki. A parancsnokok zömmel a régi hadsereg tisztjei voltak, akik a proletárdiktatúra által meghirdetett toborzás eredményeképp jelentkeztek szolgálatra. A diktatúra vezetése látván hogy milyen veszteségeket szenvedett el áprilisban, és milyen hibák vezettek a cseh és román területfoglalásokhoz, a szervezéskor hazafias szólamokkal szólították meg a Károlyi-kormányzat alatt leszerelt tapasztalt tiszteket. Másnap a tanfolyam legénysége két és félnapi fogság után visszakapta fegyvereit, és beosztották őket a 6. hadosztályba mint géppuskás századot.

Víg Vilmos hatvani politikai megbízottat a hatvani direktórium tagjai próbálták rávenni, hogy Pesten a vallomása alapján ártson az iglói tiszteknek. Mint szemtanút hallgatta ki a katonai forradalmi törvényszék, és ott elmondta, hogy Hatvanban nem volt ellenforradalom. A Padányinak tartott beszámolóok szerint Víg Vilmos hazudott a géppuskások érdekében.⁴⁶ Tény az is, hogy azokban a napokban, amikor folyt a hadsereg szervezése, és jelentős számú régi, tartalékos állományú tiszt jelentkezett szolgálatra, a vezérkar egy része is közülük került ki. Ennélfogva a hangulat olyan volt, hogy az iglói tiszteknek is kedvezett. Júniusban, ismerve a folyamatos lázadások és a brutális megtorlások történetét, már nem lehetett volna szerencsénk.

A katonai forradalmi törvényszék végül is a szökésben levő Rajnay-Wechter Vilmosra kimondta a halálos ítéletet, és elrendelte országos köröztetését. A többi vádlott sorsáról így döntött: „*mivel az iglói géppuskás különítmény a jelek szerint nem egészen megbízható, tovább egy kötelékben együtt nem maradhat, hanem, mivel a proletárhazának a jelenlegi nehéz időkben minden katonára szüksége van, a jövőben az egyes tagok szétszórva kötelesek szolgálatot teljesíteni s evégből megkeresi a 6. hadosztály parancsnokságát, hogy a volt iglói géppuskás különítmény állományát a hadosztály keretében ossza szét*”.⁴⁷

44 *Németi G.*: A hatvani ellenforradalom i. m. 43.

45 Új Nemzedék, 1920. június. 18. 5.

46 *Padányi V.*: Összeomlás i. m. 152–154.

47 Uo. 154.

A Vörös Hadsereg tisztikara 1919 júliusának közepétől egyre passzívabbá vált, és a Tanácsköztársaság bukása után beleolvadt a nemzeti hadseregbe, majd az újjászerveződő honvédségbe. 1920 novemberében a nemzeti hadsereg alakulatai a Tiszáig vették birtokba a románok által elhagyott területet. November 27-én Sajókesznyét községben egy román járőrt fogtak el rekvirálás közben. A következő nap kétszázadnyi román katona lépte át a Tiszát, és azzal fenyegették meg a bevonuló magyar egységek tisztjeit, ha nem adják ki az elfogott román járőrt, akkor a folyó túloldaláról román ütegek tűz alá veszik Sajókesznyét községet. A miskolci körletparancsnokság Tiszalúdra rendelt 50 katonát és az iglói géppuskás századot.⁴⁸

A legendás iglói géppuskás tanfolyam pályafutása nem ért véget a hatvani események után. A különítmény legénysége biztosan és nagy valószínűséggel a tisztek is részt vettek az északi hadjáratban, és a proletárdiktatúra bukását követő hónapok során beléptek a nemzeti hadseregbe.

1922. augusztus 11-én, a Miskolci Naplóban felsorolták azon tisztek és tiszt-helyettesek nevét, akiket vitézekké avattak. Köztük volt Rajnay-Wechter Vilmos főhadnagy is, az iglói géppuskás különítmény tisztje.⁴⁹

Az iglóiak a két világháború közötti években tartották a kapcsolatot, bajtársi találkozókat szerveztek, és Padányi Viktor könyvéhez is értékes információval szolgáltak.⁵⁰ Az iglói géppuskás tanfolyam volt tisztjeit és legénységét – függetlenül attól, hogy régi formában a különítmény már nem létezett –, mint a fentebb említett sajókesznyéti esetből is kiderült, iglóiaknak nevezték, és a köztudatban is így maradtak meg.

Felhasznált szakirodalom és források

A Magyar Detektív, 1928. 3. évfolyam, 17. szám, szeptember 1.

Barthó Zsuzsanna – Tyekvicska Árpád: Civitas fortissima. A balassagyarmati „csehkiverés” korának forrásai és irodalma. Nagy Iván Könyvek 10. Balassagyarmat, 2000.

Fogarassy László: A Horthy-hadsereg bevonulása a Tiszántúlra. In: A debreceni Déri Múzeum Évkönyve. Debrecen, 1973. 221–242.

Hatvani Lajos Múzeum (HLM) Integrált Könyvtár és Muzeális Gyűjteménye, Történeti Tárgyi és Dokumentumtára.

Miskolczi Napló, 1922. 22. évfolyam, 181. szám, augusztus 11.

Németi Gábor: A hatvani ellenforradalom 1919 májusában. Hevesi Szemle 8. 1980/1. 40–44.

Padányi Viktor: Összeomlás (1918–19). Az iglói géppuskások regénye. Szeged, 1942.

48 Fogarassy L.: A Horthy-hadsereg i. m. 227.

49 Miskolczi Napló, 1922. augusztus 11. 3.

50 Újság, 1940. október 26. 7.

- Pesti Hírlap, 1936. 58. évfolyam, 154. szám, július 8.
Pesti Napló, 1920. 71. évfolyam, 182. szám, augusztus
Popély Gyula: Felvidék 1914–1920. Budapest, 2010.
Reggeli Hírlap, Miskolc, 1919. 28. évfolyam, 97. szám, április 25.
Suba János: Karhatalom szervezése a Magyar Királyi Honvédségben 1918-ban.
Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis) 2012/25.
129–136.
Új Magyarország, 1944. 11. évfolyam, 100. szám, május 4.
Új Nemzedék, 1920. 2. évfolyam, 145. szám, június.18.
Újság, 1940. 16. évfolyam, 245. szám, október 26.
Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon. Vác, 1922.